

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

13299

ՍՊԻՏԱԿ

ԺԱՂԻԿՆԵՐ

891.99

5-27

Большая часть М. Мануэляна
Баку, типография «Труда»
ԲԱԿՈՒ ՏՊԱԴԱՐԱՆ «ՏՐՈՒԴ»

Հ. Կյուրե
Աղաքիստի 203
ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ *1918,*

891.99

Մ-27

u.v

ՍՊԻՏԱԿ

ԾԱՂԻԿՆԵՐ

1001
2499

2003.

30241

5/37a

ՍՊԻՏԱԿ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

(Պատմութիւն յիշատակարանից)

Քսաներկու տարեկան էի, երբ առաջին անգամ սիրահարուեցի:

Ամառանոցումն էր:

Ես դեռ այժմ էլ չիշում եմ, որտեղ պատահեցի նրան, ինչպէս ծանօթացանք և ինչ խօսեցինք:

Ես նրան տեսայ անտառում, սպիտակ ծաղիկներից հիւսած պսակը գլխին:

Նա հազիւ 19 տարեկան կը լինէր. գունատ, նուրբ դէմքով: Երբ մեզ ծանօթացրին, նա մեկնեց ինձ իր փոքրիկ ձեռքը և ասաց.

—«Դուք սիրո՞ւմ էք սպիտակ ծաղիկներ» և, չը սպասելով իմ պատասխանին, աւելացրեց.—«Ձե՞ր ո՞ր սպիտակ գոյնը ամենալաւն է»:

«Սպիտակ ծաղիկների թագուհի» —
այդպէս էին նրան ճանաչում այդ ամա-
ռանոցում:

Ես սիրեցի նրան, բայց նա մեռաւ...

Ես վճռել էի այլևս երբեք չը գալ
այստեղ, այնքան ծանր լիշտողութիւններ
են կապուած այս ամառանոցի հետ:
Ամեն մի անկիւն, ամեն մի ծառ ծա-
նոթ են ինձ, և լիշտեցում են նրան:

Հինգ տարի է անցել, բայց ինձ
թւում է, որ երեկ էր, որ ոչ մի օր չի
անցել, որ ես բոլորովին էլ չեմ հեռա-
ցել այստեղից, որ մի վատ երազ էր...
որ ահա թփերի միջից դուրս կը գայ
նա՝ սպիտակ ծաղիկէ պսակը գլխին,
ժպտալով կը մեկնի ինձ իր ձեռքը և
կասի. — «Բարի լոյս, գնանք զէպի վեր»:

Նա միշտ սպիտակ ծաղիկներով էր
զարդարում իր գլուխը և այնքան սա-
ղում էր նրան այդ, Սյոթմ նա մեռել է,
իսկ ես ոչ խելագարուել եմ և ոչ էլ
ինքնասպանութիւն գործել... Սյոթմ ես
մինչև անգամ լաւ չեմ լիշտում նրա

դէմքը: Երբ ուզում եմ լիշտողութեանս
մէջ վերականգնել նրա դիմագծերը, մի
վայրկեան կարծես պարզ տեսնում եմ
բայց ինչպէս մի վաղանցուկ երազ,
ինչպէս մի մետէօր, անհետանում
է անհունութեան մէջ, և ես զուր
եմ ճիգ թափում նորից լիշել. իսկ
երբ լիշում եմ՝ նա պատկերանում է
սպիտակ ծաղիկների մէջ, մարած աչքե-
րով, դադարում:

Ես սիրում էի նրան, բայց նա մեռաւ.
Ես սիրում էի նրան, բայց չը սպա-
նեցի ինձ. իսկ այժմ այնքան մեղմացել
է այդ վիշտը, որ նորից եկալ այստեղ
լիշտողութեանս մէջ վերականգնելու այն
ամենը, ինչ անցել է... անցել անգարձ:

Ես գիտէի, որ այսպէս է լինելու,
բայց ես ուզեցի կրկին ապրել այս տան-
ջանքներով. մարդ երբեմն ինքն իրեն
ստիպում է տանջուել, կասես այդ տան-
ջանքների մէջ մխիթարութիւն է
գտնում:

Երբորդ օրն է, ինչ այստեղ եմ. մի

բան, մի գաղտնի ոյժ ինձ ձգում է դէպի նրա գերեզմանը, բայց ես վախենում եմ դնալ:

—

Այսօր էլ, երբ դուրս եկայ տանից, չէի մտածում գնալ, բայց ինքս էլ չը գիտեմ ինչպէս էի ընկել այնտեղ:

Նրա թաղուած տեղը շատ խորն էր տպաւորուել իմ լիշողութեանս մէջ. անգիտակցաբար ես հասել էի այնտեղին և երբ ուշքի եկայ, բարձրացրի գլուխս, նկատեցի, որ իմ տնկած ծառի տակ, որը մեծացել, իր հովանու տակ էր առել նրա գերեզմանը, նստած է մի աղջիկ: Նա ինձ տեսնելով բարձրացաւ, մեր հայեացքները հանդիպեցին, ես քիչ էր մնում ճչայի. ինձ թւաց թէ դա նա է, նրա ուրուականը:

Նա կարծես նկատեց իմ յուզմունքը, մի տարօրինակ հայեացք ձգեց ինձ վրայ և սկսեց իջնել:

Ես լուռ, քարացած տեղումս, հետեւում էի նրան աչքերով, մինչև նա ծածկւեց:

Նայեցի շուրջս, ես մենակ էի:

Գերեզմանի շուրջը սփռուած էին սպիտակ ծաղիկներ, այն ծաղիկները... Նրա սիրածը: Ինձ թուաց թէ դա մի տեսիլք էր, մի երազ՝ և երազում ես տեսայ նրան. նա դուրս էր եկել գերեզմանից, այո... իսկ և իսկ նա, սակայն առանց նայելու ինձ վրայ, առանց մի խօսք ասելու, հեռացաւ:

Ես կծեցի ձեռքս՝ համոզուելու համար, որ երազ չէ. նոյն աչքերը, նոյն մազերը, բերանը, նոյն պարանոցը:

—

Ամեն օր նոյն ժամին գնում էի նրա գերեզմանի մօտ, ժամերով սպասում, յուսալով, որ կրկին կը պատահեմ նրան, բայց նա չը կար, ամեն տեղ ես նրան էի փնտռում, ամեն տեղ աչքիս առաջին նա էր իր մեզմ, հիւանդ ժպիտով:

Վեց օր էր անցել նրան հանդիպելու օրից, բայց նա չը կար. ես արդէն սկսել էի յուսահատուել, որ էլ երբէք չեմ տեսնելու և սկսել էի կասկածել,

արդեօք դա հալիւցինացիա չէր, որ երեւ-
ւաց իմ վառուած երեւակայութեան մէջ:

Քանի որ է պատրաստուում եմ գնա-
լու, բայց միշտ այսօր-վաղն եմ ձգում...

Բայց վաղը անպայման գնում եմ:

Ես չը գիտէի, որ այսքան վատ կը
զգամ ինձ այստեղ: Ինքս էլ չը գիտեմ,
ուր եմ գնալու... միւսնոյն է թէ ուր,
միայն թէ հեռու այստեղից:

Վաղը գնում եմ:

Նորից տեսայ նրան: Նա ուրուական չէ:

Պառկած էի կանաչ խոտերի վրայ,
գիրքը մի կողմ էր ընկած. ինչու էի
վերցրել՝ չը գիտեմ, միւսնոյն է, կար-
դալ չէի կարող: Մի քանի անգամ փոր-
ձել էի սկսել, մի քանի անգամ կարգացել
էի նոյն տողերը, բայց ոչինչ չէի հաս-
կացել...

Ես պառկած էի աչքերս փակ և յան-
կարծ ինձ թուաց, թէ ես մեռել եմ, որ
դուած եմ դադարի մէջ, բայց ոչ ոք չի
լալիս... Ես նստեցի, որ ցրեմ այդ լի-

մար մտքերը: Նայեցի շուրջս, նայեցի
երկնքին, այնպէս ջինջ կապոյտ էր, ոչ
մի ամպի կտոր. ծառերի տերեւները նոր
լողացած մանկան նման թարմ, կառես,
ժպտում էին...

Ես յանկարծ յիշեցի, որ պէտք է կա-
պեմ իրերս, արագ բարձրացայ և սկսեցի
իջնել: Տասը քայլ հագիւ էի անցել, երբ
յանկարծ թփերի միջից դուրս եկաւ նա:
Ինձ թուաց, թէ ես իսկոյն կընկնեմ,
աչքերս սեւանում էին, մի վայրկեան
սիրտս դադարեց բաբախելուց:

Վերելքից յոգնած, նա, կարծես, ճիգ
էր թափում բարձրանալու համար:

Նա ինձ չը նկատեց, ուժառայաւ
յե նուեց մի ծառի և փակեց աչքերը
կուրծքը բարձր ու ցածր էր անում. մի
վայրկեան ես լուռ նայեցի նրա վրայ,
ուզեցի մօտենալ, հարցնել, բայց դժուա-
րանում էի, նա անշարժ կանգնած էր:

— Օրիորդ, ձեզ ինչ պատահեց, —
արագ մօտենալով հարցրի ես:

Նա բացեց աչքերը, նայեց և դարձեալ
փակեց, ձեռքով մի նշան արաւ՝ որ ոչինչ:

Մի քանի վայրկեան մենք լուռ կանգնած էինք իրար հանդէպ, ես չէի վրատահանում խօսել:

—Ոչինչ, կանցնի...—ասաց նա բանալով աչքերը,—խնդրեմ նեղութիւն կրէք կանչել քրոջս, նա այնտեղ է, ծաղիկներ է ժողովում,—նա մատով ցոյց տւեց մօտիկ դաշտավայրը:

—Ես խկոյն կը կոնչեմ. դուք նստեցէք:—Ես փնտռեցի վերարկուս խոտերի վրայ, օրիորդը չք ստիպեց խնդրել, նստեց ու երկու ձեռքով ծածկեց դէմքը:

Ես վազեցի կանչելու քրոջը, որը մեզանից մի քիչ հեռու ծաղիկներ էր ժողովում: Մի տասը տարեկան աղջիկ էր նա, որը նկատելով, որ մէկը դէպի իրան է գնում, դադարեց ծաղիկներ հաւաքելուց և վախեցած նայում էր ինձ: Երբ ես մօտեցայ, զարմացած նկատեցի, որ բոլոր ծաղիկներն էլ սպիտակ են:

—Օրիորդ...

Նա վախկոտ մի հայեացք ձգեց ինձ վրայ և հարցական կերպով նայում էր ինձ:

—Ձեր քոյրը ձեզ կանչում է...

—Որտեղ է նա:

—Այնտեղ, այն ծառի տակ...

Երբ մենք մօտենում էինք, ես զարմացած և ուրախացած նկատեցի, որ նա ժպտալով մեզ է նայում:

—Դու ինձ կանչե՞լ ես:

—Այո:

—Ի՞նչ էիր ուզում:

—Ի՞նչպէս էք,—գիմեցի ես նրան:

—Ոչինչ, անցաւ, յոգնել էի... Նեկեցէք, որ ձեզ անհանգատացրի:

—Ինձ ինչո՞ւ ես կանչել...

—Ոչինչ. մի քիչ վատ զգացի, պարոնը օգնեց ինձ, շնորհակալ եմ, —նանայեցինձ մի մեղմալձօտ ժպիտ շրթուէ. ներին:

Այժմ լաւ էք:

—Միանդամայն:

—Այ ես խկոյն կը վերջացնեմ պատկը—ասաց փոքրիկ աղջիկը ու վազեց նորից ծաղիկներ հաւաքելու:

—Ինչո՞ւ էք կանչել.—մի փոքր լուռութիւնից լետոյ հարցրեց աղջիկը:

—Դուք թոյլ կը լաւ:

Նա լուռ մեկնեց ինձ իր ձեռքը.—
Նստեցէք... Ես ձեզ մի անգամ էլ պա-
տահել եմ:

—Այո՛:

Ես ոչինչ չէի կարողանում ասել,
մտքերս շփոթւում էին...

—Դուք մենակ էիք:

—Այո՛, մենակ:

—Ի՞նչ էիք անում մենակ անտառում:

—Ես էլ չը գիտեմ, ընկած էի կա-
նաչի վրայ:

—Երևի երազում էիք:

—Այո՛...

Ես անթարթ նայում էի նրան. նա
կարծես նկարաց աչք՝ և կախ ձգեց
գլուխը...

Նրա՞ մռայլ, գունատ դէմքը, կրտսեպ
աչքերը...

Նրա քանի վայրկեան մենք լուռ էինք,
ես խօսք էի փնտռում ասելու, բայց
ոչինչ չէի գտնում...

— Դուք առաջին արին է այստեղ էք.
Բնչա՞ն է դուրս գլխիս, — նորից զննեց
լՆձ աղջիկը:

—Ոչ, եղել եմ հինգ տարի առաջ:
Ես որոշել էի էլ երբէք չը գալ, բայց...

—Ինչո՞ւ, — ընդհատեց նա:

—Շատ ծանր լիշտողութիւնների հետ
է կապուած այս ամառանոցը:

—Երևի եկել էք քրքրելու հին վեր-
քերը: Կարելի է իմանալ, աչք ինչ վեր-
քեր են: Ներեցէք որ հետաքրքրւում
եմ, չէ՞ որ հին է, — ասաց նա ու
ժպտաց:

—Դա շատ տխուր պատմութիւն է:

—Եթէ գաղտնիք չէ՝ պատմեցէք. ես
սիրում եմ լսել տխուր պատմութիւններ:

—Նա շատ նման էր ձեզ:

—Ո՞վ, — չը հասկանալով իմ աչք կերպ
սկսած պատմութիւնը՝ բացականչեց նա:

—Մի աղջիկ:

—Դուք սիրում էիք նրան... Իսկ
այժմ, իհարկէ, չէք սիրում:

—Նա մեռել է:

—Ներեցէք:

Աչք բուլեին վազելով մտեցաւ քոյ-
րը՝ մի սիրուն, սպիտակ ծաղիկ պսակ
ձեռքին:

ԴՐ Ե

—Ահա պատրաստ է, նախիր ինչ լաւն է:

—Բայց ինչո՞ւ բոլորը սպիտակ ծաղիկներից—հարցրի ես աշխատելով ժրպտալ:

—Դա այնքան սազում է Սօֆիին, ապա նայեցէք:

Նա ծունկ չօքեց քրոջ առաջ, հազցըրեց պսակը քրոջ գլուխը, ուղղեց պսակի տակից մազերը ու ժպտաց:—Տեսէք, ինչ լաւ է:

—Դուք լաւ ճաշակ ունիք—ասացի ես հազիւ զսպելով յուզմունքս. զգում էի, որ այլևս չեմ կարողանում զսպել ինձ. «ծաղիկների թագուհին» կենդանացել էր:

—Ձեր քոյրը չի սխալւում. ոսպիտակ ծաղիկները ձեզ շատ են սազում:

—Շնորհակալ եմ՝ կոմպլիմենտի համար:

—Ես կոմպլիմենտներ ընդհանրապէս չեմ անում:

—Եւ լաւ էք անում... Նայեցէք ինչ նուր անողի է—ասաց նա՝ կտրելով մի

կապտաւուն ծաղիկ:—Բոլորովին նման չէ վայրի ծաղիկի... Սա ձեզ՝ յիշատակ մեր այս պատահական ծանօթութեանը. այժմ դէպի տուն, —մայրիկը հիմա ըստպասում է. դուք կիջնէք:

—Այո՛:

—Լուսիկ, գնանք:

Մենք սկսեցինք իջնել: Օրիորդը չենւել էր իմ թւին և իջնում էր իմ օգնութեամբ: Ես զգում էի նրան ինձ մօտ, ձեռքի ջերմութիւնը... ինձ թւաց թէ դա նա է, կենդանացել է և ես նորից թւիս կռնթաց՝ տանում եմ նրան:

—Է՛, մի քիչ հանգիստ—ասաց նա թողնելով թւս և ընկաւ մօտիկ մի նստարանի վրայ:

—Դուք դեռ պահում էք այդ ծաղիկը—յանկարծ դարձաւ նա ինձ:

Ես ակամայ նայեցի ծաղիկին:

—Նա արդէն թառամել է, խեղճ ծաղիկ:

—Ինչո՞ւ խեղճ:

—Դուք նրան ձեր ձեռքում պահում էք, ինչպէս մի հիւանդ, փրկաւոր թըռ-

չուն, միևնույն է նա չի ապրի:

Ես նրանց տուն հասցրի:

— Ուրախ եմ ձեզ հետ ծանոթանալու, ասաց նա թոթովելով ձեռքս:

Ձը գիտեմ ինչ պատասխանեցի, չը գիտեմ ինչպէս տուն հասայ... Երջանկութիւնից ես պատրաստ էի ճշալ... Ես նորից գտայ նրան... գտայ:

Ամեն օր պատահում եմ նրան: Մենք միասին գնում ենք հեռուները: Այսօր ես նրան ամբողջ օրը չեմ տեսել, երեք անգամ եղել եմ նրանց տան մօտերը: Վերջին անգամ երբ միասին էինք, նա աւելի գունատ էր, տխուր... Մի քանի անգամ ուզեցի բաղիւնել դուռը, հարցընել նրա առողջութիւնը—գուցէ նա հիւանդ է,—եւս դողում եմ այդ մտքից:

Արդէն մութը ընկնում էր և ես յուսահատուեցի, որ էլ չեմ կարողանալու նրան տեսնել:

Վաղը շաբաթ է. ես գիտէի, որ ամեն շաբաթ ելեկոյ նա գնում է գերեզմանատուն, ուստի վաղը կը տեսնեմ:

Այդ միտքը, որ վաղը կը տեսնեմ, ինձ մի փոքր կազդուրեց և զնացի տուն:

Ոչինչ չեմ կարողանում անել, պառկում եմ, փակում աչքերս. նա է ամեն տեղ, նա է...

Ժամը հինգից ես սպասում էի նրան, բայց վեցից անց էր, նա չը կար: Իսկ եթէ այսօր էլ չը տեսնեմ, միևնույն է եւ կը. զնամ նրա մօտ: Դարունակ աչքերս լաւած դռանը, որտեղից պիտի գար նա, սպասում եմ... Ինձ թւաց, որ ես նոր եմ կորցրել նրան, որ այս մէկն էլ, ինչպէս մի խաբուսիկ երազ, կանցընի, ինչպէս մի մէտէօր կընկնի և ես նորից կը մնամ միայնակ:

Նա չը կայ... Ես սկսում էի յուսահատուել, երբ նկատեցի, որ սպիտակ ծաղկեփունջ ձեռքին նա գալիս է: Բարձրաւանդակի վրայ նա մի վայրկեան կանգ առաւ, նայեց շուրջը, խորը շունչ քաշեց և էլի առաջ շարժուեց: Ես ուզում էի ճշալ, գոռալ ամբողջ մայնով...

6676
1001

Նա գալիս է դէպի ինձ, դէպի իմ ծառը, որից մի քիչ հեռու կանգնած էի ես: Գլուխը կախ, նա մօտենում էր, ես լսում էի սրտիս զարկը...

— Բարև ձեզ:

Նա ցնցուեց, բարձրացրեց գլուխը, նայեց ինձ. գլխի շարժումով պատասխանեց բարևիս, լուռ մօտեցաւ գերեզմանին, համբուրեց գերեզմանի քարը, թափեց ձեռքի ծաղիկները գերեզմանի շուրջը և գլուխը ձեռքերի մէջ առած՝ նստեց հարևան տապանաքարի վրայ:

Ես լուռ նայում էի նրան, մի յանկարծակի միտք ծագեց գլխումս, որ մինչև այժմ ես չէի մտածել և որը շատ պարզ էր:

— Ինչո՞ւ էք եկել այստեղ, — երկար լուռ թիւնից լեռնոյ՝ դարձաւ ինձ աղջիկը:

— Ես... ես ամբողջ երկու օր է չեմ տեսել ձեզ, ես գիտէի, որ դուք կը գաք, ես եկայ ձեզ տեսնելու:

— Լուռ... կոմաց... մի խօսէք այդպէս... նա կը լսի:

— Ո՞վ:

— Քոյրս... Խորն է թաղուած, բայց այս ծառը կը պատմի նրան, լուռ: Ի՞նչ տէ՞ք ով է տնկել այս ծառը:

— Այո՞... գիտեմ... Ես:

Նա արագ ոտի ելաւ, վախեցած, լախացրած աչքերով նայեց ինձ, կարծես ուրուական էր տեսնում իր հանդէպը:

— Գ՞նէք:

— Այո, հինգ տարի առաջ:

Նա լուռ բռնեց ձեռքս, նրա աչքերում երևացին արցունքներ. նա աշխատում էր խեղդել հեկեկանքը, բայց անկարող էր զսպել... Թողեց ձեռքս. մի ձեռքով գրկեց գերեզմանաքարը, միւսով ծածկեց դէմքը, —

— Ներքը... ներքը... քոյրիկ, — շշուշոյով նա արագ շարժումով, ետ ձգեց գլուխը, սրբեց աչքերը և առանց ոչինչ ասելու՝ սկսեց արագ իջնել: Ես քարացած էի տեղումս, ուզում էի կանչել, բայց ձայնս խեղդում էր...

Նա գնում էր առանց ետ նայելու, գնաց առանց մի խօսք ասելու, նա

արդէն դուրս էր գալիս դռներէն, յետ
չը նայեց, գնաց...

Այսօր երրորդ օրն է, որ նրան չեմ
տեսել...

Վաղուց է, որ ես լաց չէի եղել,
այսօր լաց եղայ և ինձ թուաց թէ ար-
ցունքներն էմ թափուեցին և բոլոր
տանջանքներս. մի ըսպէ ես ինձ այն-
պէս թեթեւ զգացի, ինքս ինձ վրայ ծի-
ծաղեցի, բայց դա միմիայն մի ըսպէ էր:
Այժմ ես նորից տանջուում եմ. ինչ
մտքեր, ինչ կասկածներ ասես, որ չեն
պաշարում ինձ. երբեմն ինձ թւում է,
որ ես խելագարում եմ:

Այսօր ես տեսայ, բայց նա հազիւ
պատասխանեց բարեւիս: Երբ ուզեցի մօ-
տենալ, նա համարեա փախաւ:

Երեկոյեան, հանդիպեցի քրոջը, որը
ինձ տեսնելով՝ մօտեցաւ և ասաց, որ
քոյրը խնդրեց երեկոյեան գնամ իրենց
մօտ:

Ինչ դանդաղ են անցնում ժամերը:
Ամբողջ օրը ես թափառել էի անտա-
ռում, րարձրներն էի գնացել, ուր մի-
միայն ես էի... Այսօր ես կը տեսնեմ
նրան—այդ միտքը լցրել էր սիրտս
անհուն հրճուանքով... այսօր ես նրան
կասեմ, որ սիրում եմ. ես այլևս անկա-
րող եմ ծածկել այդ:

Կէս ժամ էր մնում, որ ես տանից
դուրս եկայ և դիմեցի գէպի նրանց
ամառանոցը:

Երբ ես ներս մտայ բակը՝ նա նստած
պատժգամբում կարդում էր. ինձ նկա-
տելով նա թողեց գիրքը և արագ իջաւ:

— Դուք բարկացած էք ինձ վրայ:

Ես լուռ էի, ոչինչ չէի գտնում ա-
սելու:

— Ներեցէք,— շարունակեց նա,— ես
չէի կարող տեսնել ձեզ:

Ես պէտք է հարթէի այն տպաւո-
րութիւնը, որ կօշմարի պէս ծանրացել
էր հոգուս վրայ...

Մենք լուռ անցանք պատժգամբը:

Նա առաջարկեց նստել: Մօտ մի ընկեր
լուռ էինք, նա կախ էր ձգել գլուխը,
ես նայում էի նրան. գլխումս միայն մի
բան կար և ես ուզում էի գոռալ՝ «սի-
րում եմ ձեզ»։ Երբեք նա անսպասելի
բարձրացրեց գլուխը և հարցրեց։

— Կուգէք տամ ձեզ ձեր նամակները:

— Ո՛չ, ոչ այլեցէք... այլեցէք:

— Այրել նամակները: Եթէ գիտենա-
լիք ինչպէս էի պահում... Ես ապրել
եմ նրանց հետ, ես ձեզ ճանաչում էի
առաջ քան կը տեսնէի, դուք ապրում
էիք իմ երեւակայութեանս մէջ և ես
սպասում էի, որ մի օր կը գաք և ահա
պատահեցի:

— Դուք զժգո՞հ էք:

— Այո՛... Դիտէք երբ ես ուզում եմ
բաց լինել՝ կարգում եմ ձեր նամակնե-
րը. նրանք այնքան լաւ են գրած,
անկեղծ... Ինձ թւում էր, որ դա իրա-
կանութիւն չէ, այլ մի վաղուց կար-
դացուած, մոռացուած վէպից է:

— Դուք այդպէս չէիք երեւակայում:
Դուք ձեր երեւակայութեան մէջ ստեղ-

ծել էիք մի հերոս, բայց այժմ տես-
նում էք, որ ձեր այդ իդէալացրած
մարդը սովորական մի մահկանացու է,
որը ոչ սպանել է իրեն, ոչ արեւդայ
դարձել... Այո՛, այո՛— ես լուր մարդ եմ
և ես նորից սիրում եմ, սիրում եմ ձեզ:

— Լուռ, խնդրում եմ ոչ մի խօսք:

Նա գունատուած ոտքի կանգնեց:

— Սիրում եմ ձեզ... շնորհակալ եմ,
այլևս չը կարողանալով սեղմել կրծքիս
տակ այդ ճիշդ:

— Դուք ուրիշ սէր էք փնտռում...
Իսկ ձեր նամակները... քննարկ:

— Ձը գիտեմ, չը գիտեմ. երբ առա-
ջին անգամ տեսալ ձեզ այնտեղ, գերեզ-
մանատանը, նրա գերեզմանի մօտ, ինձ
թուաց, թէ դուք նրա ուրուականն էք
և բնութիւնը իմ երկար տանջանքների
համար վերադարձնում է նրան ինձ,
միթէ դուք իմ առաջին հայեացքից չը
զգացիք, որ սիրում եմ:

— Ձրխօսե՞նք... խնդրում եմ... Ես ձեզ
սիրել չեմ կարող. դուք էլ ինձ չէք սիրում.
դա մի ժամանակաւոր յափշտակութիւն է:

—Ես ձեզ սիրում եմ...

—Սիրում էք նրան... Իմ մէջ դուք նրան էք փնտռում, ձեր անցած, թողած սէրը. ես էլ, երբ չէի տեսել ձեզ, սիրում էի, բայց այժմ ոչ: Ով կարողացել է մի անգամ ուժեղ զգալ այդ զգացմունքը, նա էլ չի կարող նույնը կրկնել: Չը խօսենք դրա մասին. ինձ թւում է, որ նա կանգնած է դռան մէջ և տեսնում, լսում է մեզ... Նա գերեզմանումն էլ հանգիստ չի լինիլ: Ես էլ ձեզ սիրում եմ, բայց ոչ նրան, որ տեսնում եմ ինձ մօտ այժմ, այլ նրան, որին ես ստեղծել էի ինձ համար... Սեղմենք իրար ձեռք և բարեկամներ լինենք... Մեզ չեն սիրում, մեր մէջ փնտռում են իրենց հոգու ստեղծածը, բայց չէ որ հոգին շուտ կը գայ, որ դա նա չէ և էլի կը սկսէ փնտռել:

Նա մեկնեց ինձ իր ձեռքը:

—Դէհ:

—Սիրում եմ—համարեա ճշացի՝ ուրիշ ոչինչ չը կարողանալով ասել:

—Գնացէք... գնացէք, մենք չը պէտք

է միմեանց տեսնենք. խնդրում եմ, եթէ իրօք սիրում էք, գնացէք, հեռացէք այստեղից. դուցէ նորից մի օր կը հանդիպենք, այժմ ես ձեզ չեմ կարող սիրել.—նա արագ անցաւ միւս սենեակը. ես մեքենաբար հետևեցի նրան, նա ընկաւ գահաւորակի վրայ և հեկեկում էր: Ես մօտեցայ, նա բարձրացրեց գլուխը և ճչաց՝—գնացէք... գնացէք—չշնջաց նա արցունքների միջից՝ աւելի մեղմ բռնելով ձեռքս, —գնացէք—կրկնեց նա՝ թաշկինակը սեղմելով աչքերին —ես խլում եմ քրոջիցս նրա սէրը:

Ես չոքեցի նրա առաջ, արցունքները խեղդում էին ինձ. նա գլուխը թեքեց կրծքիս և լուռ հեկեկում էր:

—Դու սիրում ես,—ուզում էի ճշալ, բայց ձայնս խեղդում էր կոկորդումս:

—Դէհ, գնացէք... գնացէք...—երկար նա նայեց աչքերիս և ընկաւ գիրկս:

Նա իմն է... Ես նրան սիրում եմ, մահն էլ չի կարող խել նրան ինձանից: Ես փախայ նրա մօտից, փախայ որ նա չը տեսնի իմ արցունքները: Ես կարող

էի հիստերիկ կերպով լաց լինել, ես պահանջ էի գգում երեխայի նման հեկեկալու:

—

Հարբածի նման եմ: Ամբողջ գիշերը չեմ կարողացել քնել. որքան աշխատեցի ոչնչի մասին չը մտածել, քնել, որ այս անտանելի գիշերը աննկատելի անցնի, որքան աւելի էի տանջուում՝ որ չեմ կարողանում քնել, այնքան քունը աւելի էր փախչում աչքերիցս:

Ես վեր կացայ, ուղեցի գրել լիշատակարանումս, վերցրի գրիչը. կէս ժամ նստած էի տետրակի առաջ և ոչինչ չը գրեցի... Երջանկութիւնից ես հարբել եմ:

—

Արդէն լուսանում էր, երբ կարողացայ փակել աչքերս, իսկ երբ բաց արի՝ արդէն կէս օր էր: Առաջին միտքս նա էր. ես արագ վեր ցատկեցի անկողնից, հազնուեցի և շտապով դուրս եկայ:

Արդեօք կը գայ նա. այսօր կը տեսնեմ նրան...

—

Ամբողջ օրը թափառում էի, բայց չը տեսայ. վաղը առաւօտ կը գնամ, կը բաղինեմ դուռը:

Ժամը տասն էր, երբ ես կանգնած էի նրանց տան առաջ և սպասում էի դռան բացուելուն:

— Ինչ լաւ որ եկաք, երեկ ամբողջ օրը փնտուեցի ձեզ, բայց ոչ մի տեղ չը սլատահեցի,—ասաց քոյրը՝ երբ բացեց դուռը.

— Դուք նամակ ունիք Սօֆիից:

— Նամակ...

— Այո՛, ես իսկոյն կը բերեմ:

— Նա տա՞նն է...

— Ոչ, նա երեկ առաւօտեան գնաց:

— Դ՞ի !

Աղջիկը ներս վազեց նամակը բերելու:

— «Գնաց»... «Նամակ»:

— Ահա նամակը և ծաղիկները:

Ես մեքենայաբար վերցրի նամակը և ծաղիկները և առանց ոչինչ ասելու, համարեա վազելով, հասայ անտառ. մտայ անտառի խորքը, որ ոչ ոք չը տեսնի ինձ, ընկայ խոտերի վրայ...

Երկար ես չէի կարողանում բաց անել նամակը:

«Պարոն,—գրում էր նա,—ես չըկամ, ես նրա ուրուականն եմ: Ես սիրում եմ ձեզ, դուք այդ գիտէք, բայց ես վախենում եմ կորցնել ձեզ, ուստի և փախչում եմ: Ես գնում եմ X քաղաքը. ուր կը գնամ այնտեղից՝ ինքս էլ չը գիտեմ. ես կաշխատեմ թագնուել, որ դուք չը գտնէք ինձ: Մի քանի օր հետո ջր փնտռէք ինձ: Այս սպիտակ ծաղիկները թող նշան լինեն իմ սիրուս... Այս ծաղիկները ձեզ էլի շատ բան կը պատմեն. կը պատմեն և նրանից, ձեր առաջին սիրուց... Մոռացէք ինձ. ոչ, դա կեղծ կը լինի, չը մոռանաք. սիրենք իրար հետո: Մենք հազիւ ճանաչում ենք իրար, բայց ես ձեզ սիրում էի դեռ չը տեսած: Երբ ես կը հաշտուեմ՝ որ կարող եմ բաժանել սէրս քրոջս հետ, կամ խելի, գողանալ նրանից՝—ես կը գտնեմ ձեզ. չէ՞ որ դուք ինձ սիրելով, սիրում էք նրան՝ «սպիտակ ծաղիկների թագուհուն»: Ես

լաւ լիշում եմ, ինչպէս դուք այլայլուեցիք, երբ տեսաք իմ գլխին սպիտակ ծաղիկապակը: Ես աշխատում եմ լուցնել սրտիս ձայնը և լսում եմ միայն ուղեղիս և նա ինձ ասում է—գնա, քանի ուշ չէ...»

«Ներեցէք... չը գիտեմ՝ գուցէ մնաք բարով, գուցէ ցըտեսութիւն... Յիշեցէք ինձ, և ես կապրեմ: Քրոջս գրած ձեր նամակները ես այրեցի:

Աղաչում եմ, չը հետեւէք ինձ:

Սօֆի»

Ես չէի կարողանում կարգալ, մի քանի անգամ սկսեցի, բայց յամառ արցունքները խեղդում էին ինձ. ես սեղմեցի ծաղիկները շրթունքներիս և երկար լալիս էի:

Ես այլևս չեմ կարող մնալ այստեղ: Ես գնում եմ... ուր... չը գիտեմ:

Մենք կտրուեցինք ավից: Երբորդ զանգից լետոյ կամուրջը, որ մեզ կա-

պում էր ցամաքի հետ, վերցրին: Շոգենաւը մի անգամ էլ սուլեց, սկուեց ոլորուել և ապա արագ փախաւ տփից գէպի բաց ծովը: Մի քիչ անց, թուաց թէ ափում կապած նաւակներն են, որ արագ փախչում են մեզանից, իսկ մենք, մեր նաւը, ամուր մեխուած ենք նոյն տեղում:

Նաւահանգստում կանգնած մարդիկ հետզհետէ փոքրացան, նրանց ձայները կամաց-կամաց անխելի դարձան: Ես կանգնած էի տախտակամածի վրայ, արդէն մթնում էր և յանկարծ ինձ այնպէս մենակ զգացի, մենակ այդ հսկայ ծովում:

ձայերն էլ գնացին քնելու, նրանք էլ երևի յոգնեցին:

Դեռ երևում են կրակները. ծովը հանդարտ է, բայց այդ անդորր խաղաղութեան մէջ մի ինչ որ վիթխարի սարսափ կայ... լուսնի շողերը, կասես, ժպտում են, համբուրում ալիքները և ձուլւում այդ մեղմ ծփանքին:

Մեր նաւի ծանրութեան տակ ճըն-

շուած ալիքները, կարծես, հառաչում են, կատաղած բաշը թափ տալով փախչում են նաւի եզերքից և ապա նորից հեւալով միանում իրենց յեղեղուկ քոյրերին:

Ես կանգնած երկնք լսում եմ ծովի հեքը: Ափերը կարել են, ամեն տեղ ծովն է սև ջրերով և ոսկեզօծուած լուսնի լուսով:

Արդէն ուշ է. բոլորը քաշուել են իրանց խցերը, բոլորը քնած են. ես եմ տախտակամածի վրայ և մի քանի նաւաստիներ:

Բարի գիշեր, ծով: Ես կը հանգստանամ, բայց դուք էլի կը շարունակէք վշշալ իմ ոտքերի տակ. ես ականջ կը դնեմ ջրերի ողբերին, լուռ կը լսեմ նրանց պատմած գաղտնիքները:

Բոլորը հանգստանում են:

Նա էլ, որ ինձ այնպէս անողորմ կերպով տանջել է, որին սիրում էի, նա էլ, որ չեկաւ ինձ ծովին յանձնելու, նա էլ քնած է իր փափուկ, սպիտակ անկողնում: Բարի գիշեր...

Դուք դեռ չէք հանգստացել: Ես էլ չը կարողացայ հանգստանալ, պառկած տեղս ես լսում էի ձեր հեքը. ես չը կարողացայ հանգստանալ: Ի՞նչ էք ասում. քնձ էք կանչում. ահա նորից եկայ ձեզ մօտ, ձեզ հետ լինելու: Մարդիկ քնած են, բայց ես քնել չեմ կարողանում, ես հիւանդ եմ... սիրուց:

Լուսինը խնչպէս գունատուել է, խնչ խոնաւ է տափտակամածը՝ ծածկուած ցօղով. ցուրտ է:

Ես դողում եմ ամբողջ մարմնով...

Մի կողմը լուսինն է, դժգոյն, գունատ, նա մօտենում է իր յեղյեղուկ գերեզմանին, իսկ միւս կողմից հորիզոնը շառագունել է արշալոյսը... լուսանում է:

Ծով, եկ սիրենք միմիանց...

Արտատպուած է «Գեղարուեստ»-ի № 3 գրքից:

43211

Հոյս եմ տեսել հետեւեալ աշխատութիւնները

ԷՍԲԻԶՆԵՐ զինն 5 կ.

ԷՍԲԻԷՆԵՐ » 40 »

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ » 5 »

ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԷՏԻԻԴՆԵՐ » 35 »

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊ.